

Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği'nin ve Madde Bağımlılığı Bilgi Testi'nin Erişkinlerde Geçerlilik ve Güvenirliği Validity and Reliability of The Substance Awareness Scale and The Substance Addiction Knowledge Test Among Adults

Leyla BAYSAN ARABACI^{1*} Buğse YURTSEVER²

¹İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, İzmir, Türkiye

²İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Cerrahi Yoğun Bakım Ünitesi, İzmir, Türkiye

Özet

Araştırma, yüksek öğretimde öğrenim gören öğrencilerin madde bağımlılığı konusundaki farkındalık ve bilgi düzeylerini belirlemeye yönelik geliştirilmiş olan *Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği* ve *Madde Bağımlılığı Bilgi Testi'nin*, erişkin bireylerin farkındalık ve bilgi düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir araç olup olmadığını değerlendirmek amacıyla yapıldı. Metodolojik tipte yapılan çalışma, Mart-Nisan 2020 tarihleri arasında, bir üniversitede 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde öğrenim gören 306 öğrenci ile yürütüldü. Veriler, "*Tanıtıcı Bilgi Formu*", *Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği* ve *Madde Bağımlılığı Bilgi Testi*" ile toplandı. Verilerin analizinde, SPSS 22 ve LISREL 8.80 kullanıldı. Madde Bağımlılığı Bilgi Testinin ölçüt geçerliğinde madde bağımlılığı bilgi testine ait puanlar ile madde bağımlılığı farkındalık ölçeği toplam puanları ve alt boyutlarına ait puanlar arasındaki korelasyon katsayıları 0,320 ve 0,463 aralığında değişmekte ve bütün korelasyon katsayıları $p>0,01$ düzeyinde anlamlı ve yüksek bulundu. Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği'nin doğrulayıcı faktör analizinde ölçeğin tüm boyutlarına ait maddelerin faktör yüklerinin t değerlerinin $p<0,01$ düzeyinde istatistikî olarak anlamlı olduğu ve ölçekteki tüm maddelere ait R^2 (madde güvenilirlikleri) değerlerinin kabul edilebilir düzeyde yüksek olduğu gözlemlendi. Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği'nin tümü ve alt boyutların hepsi için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayıları ($\alpha=0.862$) oldukça yeterli bulundu. Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği ve Madde Bağımlılığı Bilgi Testi, erişkin bireylerin farkındalık ve bilgi düzeylerini değerlendirmede kullanılabilir geçerli ve güvenilir bir ölçme aracıdır.

Anahtar kelimeler: Bağımlılık, bilgi, farkındalık, güvenilirlik, geçerlilik

Abstract

The research was conducted to evaluate whether the Substance Addiction Awareness Scale and the Substance Addiction Knowledge Test, which were developed to determine the awareness and knowledge levels of secondary school students, are a valid and reliable tool for determining the awareness and knowledge levels of adult individuals. The methodological study was conducted with 306 students studying at a university in the Spring semester of the 2019-2020 Academic Year during March and April 2020. The data were collected with the "Descriptive Information Form," the Substance Addiction Awareness Scale, and the Substance Addiction Knowledge Test. SPSS 22 and LISREL 8.80 were used in the analysis of the data. In the criterion validity of the Substance Addiction Knowledge Test, the correlation coefficients between the scores of the Substance Addiction Knowledge Test and the total scores of the Substance Addiction Awareness Scale and sub-dimensions ranged between 0.320 and 0.463, and all correlation coefficients were found to be significant and high at the $p>0.01$ level. In the confirmatory factor analysis of the Item Addiction Awareness Scale, it was observed that the t values of the factor loads of the items belonging to all dimensions of the scale were statistically significant at the $p<0.01$ level, and the R^2 (item reliability) values of all items in the scale were found to be acceptably high. Cronbach's Alpha reliability coefficients ($\alpha=0.862$) were found to be quite sufficient for the entire Substance Addiction Awareness Scale and all sub-dimensions. The Substance Addiction Awareness Scale and the Substance Addiction Knowledge Test are valid and reliable measurement tools that can be used to evaluate the awareness and knowledge levels of adults.

Keywords: Addiction, knowledge, awareness, reliability, validity

Atf için (how to cite): Yurtsever, B., Arabacı Baysan, L. (2021). Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği'nin Ve Madde Bağımlılığı Bilgi Testi'nin Erişkinlerde Geçerlilik Ve Güvenirliliği. Fenerbahçe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi 2021;1(3), 206-225.

1.Giriş / Introduction

Bağımlılık, "kişinin kullandığı maddeyi birçok kez bırakma girişiminde bulunmasına rağmen bırakamaması, giderek madde dozunu arttırması, kullanmayı bıraktığında yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması, zararlarını görmesine rağmen kullanmayı sürdürmesi, zamanının büyük bölümünü madde arayarak geçirmesi ile karakterize bir durumdur (Ögel, 2001; Tektaş ve Kocataş, 2020). Başka bir anlatımla *bağımlılık*, psikolojik ya da fiziksel zararlarına rağmen, karşı konulamayan bir şekilde alma isteği oluşturan maddenin kontrolsüz ve düzenli kullanımı sonucu alışkanlık oluşturması ve bu davranışın engellenememesi ile karakterize ruhsal bir bozukluktur (Ünlü ve Evcin,2014). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ne göre *madde*, uyuşturucu-uyarıcı nitelikteki maddeleri tanımlamak için kullanılmakta (Kılıç, Peker ve Çulhalık, 2009) ve *madde bağımlılığı* sentetik ya da doğal olan bir maddenin, yinelenerek kullanımı sonucu ortaya çıkan bir zehirlenme durumu olarak değerlendirilmektedir (Tosun, 2020). Amerikan Psikiyatri Birliği (APA)'ya göre ise; bireyin psikoaktif madde kullanımını kontrol edememesi ve negatif sonuçlarını bilmesine rağmen kullanmayı sürdürmesiyle ortaya çıkan bilişsel, davranışsal ve psikolojik belirtiler dizisidir (Ögel, Sarp, Gürol ve Ermağan, 2014). Nasıl tanımlanırsa tanımlansın, tüm toplumlar için ciddi bir sorun olan madde kullanımı gün geçtikçe artmaktadır ve bu durum giderek büyüyen madde bağımlılığı tehlikesinin toplumların geleceğini tehdit etmesine sebep olmaktadır (Abar ve Turrisi, 2008; Büyüköztürk, 2009; Ferguson, 2006; Hasaңebi, Terzi ve Küçük, 2020).

Madde bağımlılığı aileyi, toplumu ve toplumdaki kültürel yapıdan ekonomik işleyişe kadar olan tüm yapıyı etkilemektedir. Bağımlılık, kişinin sosyal, mesleki ve kişisel yaşamının bozulmasının yanında, ailenin parçalanması, trafik kazaları, suça yönelme, intihar gibi birçok problemin nedeni olabilmektedir (Evcin, 2011; Kaya ve Çilli, 2002; Işık, 2018). Bireysel olarak da kişinin dikkat ve konsantrasyonun bozulmasına, hız ve mekân algısında yarattığı değişikliklerle kazalara, konuşma ve hareket bozukluklarına ve hatta zehirlenme sonucu ölümüne neden olabilmektedir (Alpay, Aydoğdu ve Yorulmaz, 2018; Erbay, Oğuz, Yıldırım ve Fırat,2016; Shahid ve Sumbul, 2017). Son yıllarda madde kullanımının hızla yaygınlaşması toplumları bu olası risklerle karşı karşıya bırakmaktadır. Toplumların geleceğini korumak adına bağımlılığın sebeplerinin belirlenmesi bu zararlı sonuçların önlenmesi açısından oldukça önemlidir (Ögel, 2002; Özbay, Yılmaz, Büyüköztürk vd, 2018; Şaşman, 2016). Bir diğer önemli nokta da toplumda bağımlılık için riskli olan grupların, aile ve toplumun bilinçlenmesi amacıyla farkındalık sağlamaya yönelik müdahale programlarının geliştirilmesidir (Alpay, Aydoğdu ve Yorulmaz, 2018; Özbay, Yılmaz, Büyüköztürk, Aliyev, Tomar vd, 2018). Tüm bunları yapabilmek için bağımlılık ile ilgili mevcut durumu belirlemeye yönelik daha çok sayıda yeni çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. Bu konuda yapılacak çalışma sonuçları, koruyucu ve önleyici müdahaleler için önemli kaynak olacaktır (Ferguson, 2006; Hasaңebi, Terzi ve Küçük, 2020; Kanten, 2012).

Bağımlılığı önleme programlarıyla sağlanacak bağımlılık yapıcı maddelerle ilgili bilgi sahibi olma, riskleri tanıma, sorumluluk sahibi olma, karar verme, problem çözme, iletişim, çatışmaları yönetme ve öz düzenleme becerileri ile sosyal becerilerin güçlendirilmesi kişiye madde isteği ile baş etme yetisi kazandıracaktır (Erbay, Oğuz, Yıldırım ve Fırat, 2016; Anderson, 1990). Ulusal literatürde bağımlılıkla ilgili yapılan çalışmaların daha çok tanımlayıcı ve ilişki arayıcı nitelikte olduğu ve daha az sayıdaki müdahale çalışmalarının ise daha ziyade tedavi etkinliği üzerine yapıldığı görülmektedir. Bağımlılık konusunda bilgi ve beceri geliştirme ve farkındalık sağlamaya yönelik müdahale çalışmalarının sayısının oldukça az olduğu bilinmektedir. Diğer bir ifadeyle, farkındalığın bağımlılık tedavi sürecinde nasıl bir işlevi olduğu ile ilişkili yeterli bilgi yoktur (Alpay, Aydoğdu ve Yorulmaz, 2018; Yüncü, Aydın, Coşkunol vd, 2006). Bu noktada, erişkinlerde farkındalık değerlendirmesini yapmaya yönelik standart bir ölçme aracı olmamasının bu sonucun oluşmasındaki nedenlerden biri olduğu düşünülmektedir. Bu özden hareketle bu çalışmada, yüksek öğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin madde bağımlılığı konusundaki farkındalık ve bilgi düzeylerini belirlemeye yönelik geliştirilmiş olan ölçek ve testin, erişkin bireylerin farkındalık ve bilgi düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir araç olup olmadığını değerlendirmek amaçlanmıştır.

2.Yöntem/Material and Method

2.1.Araştırmanın Türü ve Amacı

Metodolojik tipteki araştırma, ortaöğretim öğrencilerinin madde bağımlılığı hakkındaki farkındalık ve bilgi düzeylerini tanılamak amacıyla geliştirilen *Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği ve Madde Bağımlılığı Bilgi Testi*'nin erişkinlerdeki geçerlik ve güvenilirliğini değerlendirmek için yapılmıştır.

2.2.Araştırma Soruları

Çalışmada şu sorulara yanıt aranmıştır;

- Yüksek öğretim öğrencilerinin *madde bağımlılığı farkındalık* düzeylerini ölçmek için hazırlanan ölçek erişkin bireylerin madde bağımlılığı farkındalık düzeylerini ölçmek için geçerli bir ölçme aracı mıdır?
- Yüksek öğretim öğrencilerinin *madde bağımlılığı farkındalık* düzeylerini ölçmek için hazırlanan ölçek erişkin bireylerin madde bağımlılığı farkındalık düzeylerini ölçmek için güvenilir bir ölçme aracı mıdır?
- Yüksek öğretim öğrencilerinin *madde bağımlılığı bilgi* düzeylerini ölçmek için hazırlanan ölçek erişkin bireylerin madde bağımlılığı bilgi düzeylerini ölçmek için geçerli bir ölçme aracı mıdır?
- Yüksek öğretim öğrencilerinin *madde bağımlılığı bilgi* düzeylerini ölçmek için hazırlanan ölçek erişkin bireylerin madde bağımlılığı bilgi düzeylerini ölçmek için güvenilir bir ölçme aracı mıdır?

2.3.Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma, Mart-Nisan 2020 tarihleri arasında yürütüldü.

2.4.Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini 2019-2020 eğitim öğretim yılı bahar döneminde bir üniversitede öğrenim gören

306 öğrenci oluşturmuştur. Çalışmanın örneklemini 18 yaşın üzerinde olan, iletişim kurabilecek düzeyde Türkçe konuşan ve anlayan, araştırmaya katılmayı kabul eden ve ölçeğin tamamını (%100'ünü) dolduran öğrenciler oluşturdu.

Örneklem belirlemede, geçerlik ve güvenilirlik değerlendirmelerini yapabilmek amacıyla her bir ölçek maddesinin 3-10 katı bireye ulaşılması gerektiğini (Uzbay, 2009) belirten literatür bilgisi doğrultusunda, ölçeklerin (*Madde Bağımlılığı Bilgi Testi-30 madde ve Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği-27 madde*) toplam madde sayısının on katı (570) kişiye ulaşılması hedeflendi.

Bu doğrultuda yüz yüze veri toplanmaya başlanmış ve 15 anketten sonra Covid-19 salgını nedeniyle üniversitelerin yüz yüze eğitime ara vermesi sonucu veri toplamaya çevrim içi olarak devam edildi. "Google Formlar" platformu üzerinden anket formu oluşturuldu ve formun linki öğrencilerin maillerine gönderilerek 15-20 dk'lık bir süre içerisinde dolduruldu. Bu şekilde, araştırmanın dâhil olma kriterlerine uygun olan ve çevrim içi olarak ulaşılabilen 291 öğrenci daha çalışma kapsamına alındı. Toplam 306 öğrenciden elde edilen veriler üzerinden istatistiksel analizler yapıldı ve böylece ölçek madde sayısının 5,4 katı katılımcıya ulaşıldı (Uzbay, 2009).

2.5. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla üç form kullanıldı.

Tanıtıcı Bilgi Formu: Araştırmacı tarafından ilgili literatür taranarak oluşturuldu. Bireylerin sosyodemografik özellikleri ve bağımlılık öyküsü olup olmadığı hakkında bilgi alınmasını sağlayan kapalı uçlu 17 sorudan oluşmaktadır.

Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği (MBFÖ): Köse ve arkadaşları (2017) orta öğretim öğrencilerinin bilgi ve farkındalık düzeylerini araştırmak ve bunlar arasında ilişkinin var olup olmadığını öğrenebilmek amacıyla bu ölçeği geliştirmişlerdir. Ölçek, 27 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte 4 alt boyut bulunmaktadır. Bunlar; *Yardım ve Hukuki Düzenlemeler, Madde Kullanımının Belirtileri ve Etkileri, Kişisel Tutum ve Görüşler, Bağımlılığa Neden Olan Faktörlerdir*. Ölçek 5' li likert şeklinde düzenlenmiştir. Ölçekteki puanlar "1 ile 5" arasındadır ve ölçekten alınan yüksek puan artan farkındalık düzeyini göstermektedir. Ortaöğretim öğrencileri ile yapılan çalışmada MBFÖ'nin toplam ve alt boyutlarına ait Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları sırasıyla $\alpha_{MBFÖ}=0,882$, $\alpha_{YHD}=0,867$, $\alpha_{MKBE}=0,781$, $\alpha_{KTG}=0,710$ ve $\alpha_{BNF}=0,647$ 'dir.

Madde Bağımlılığı Bilgi Testi (MBBT): Köse ve arkadaşları (2017) orta öğretim öğrencilerinin bilgi ve farkındalık düzeylerini araştırmak ve bunlar arasında ilişkinin var olup olmadığını öğrenebilmek amacıyla bu testi geliştirmişlerdir. Madde bağımlılığı bilgi testi 30 maddeden oluşmaktadır ve bireylerden bu maddeleri; A: Doğru, B: Bilmiyorum, C: Yanlış seçeneklerine göre değerlendirmeleri istenmektedir. Testin puanlaması A: 3 puan B: 2 puan C: 1 puan şeklinde yapılmaktadır. Testten alınan puan arttıkça bilgi düzeyi artmaktadır.

2.6. Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırma sonucu ulaşılan veriler bilgisayar ortamına aktarılarak SPSS 22 istatistik programı aracılığı ve LISREL 8.80 yazılımı kullanılarak değerlendirildi. Buna göre bireylerin kişisel ve bağımlılığa ilişkin

değişkenlerin sayı, yüzde analizleri ve ölçeğin erişkin bireylere yönelik uyarlaması için geçerlilik ve güvenilirlik analizleri yapıldı. Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği'nin geçerlilik analizlerine geçilmeden önce, 18, 19, 20, 21, ve 22. maddeler olumsuz ifadelerden oluştuğu için bu maddeler yeniden (recode) kodlanarak analize hazır hale getirildi. Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği'nin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı hesaplandı. Madde Bağımlılığı Bilgi Testi veri seti iki kategorili 1;0 (dikotom) şeklinde kodlanmış olduğundan, klasik test teorisine dayalı madde (*madde güçlük indeksleri, madde ayırt edicilik indeksleri*) ve test istatistikleri (*KR-20 güvenilirliği, ölçüte dayalı geçerlik ve puan dağılımına ait betimsel istatistikler*) yapıldı.

2.7.Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma verilerinin tek bir üniversitede öğrenim gören öğrencilerden elde edilmiş olması bir sınırlılıktır. Ayrıca, tüm dünyayı etkisi altına alan pandemi nedeniyle üniversitelerin yüz yüze eğitime ara vermesinden dolayı, veri toplama şeklinin araştırma başlangıcında yürütüldüğü gibi yüz yüze yapılamaması ve çevrim içi biçime dönüştürülmesi araştırmanın diğer kısıtlılıklarındandır. Ayrıca bu sınırlılıktan dolayı ölçme araçlarının zamana karşı tutarlı ölçüm yapabilme (*test-retest*) değerlendirmesi de yapılamamıştır.

2.8.Araştırmanın Etik Yönü

Ölçeği geliştiren araştırmacıdan ölçek kullanım izni alındıktan sonra, bir üniversitenin Girişimsel Olmayan Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'ndan 06.02.2020 tarihli ve 560 sayılı karar numarası ile onay ve araştırmanın yürütüldüğü fakülte dekanlıklarından yazılı izin alınmıştır. Ayrıca, etik olarak hem yüz yüze anket uygulamasında hem de anket linkinin iletiliği katılımcılara, ilk sayfada çalışmanın amacı ve kimlik bilgilerinin istenmediği, verdikleri bilgilerin gizli tutulacağı açıklanarak, araştırmaya katılmaya gönüllü olan öğrencilerden sözlü ve yazılı izin alınmıştır.

3.Bulgular/Results

Yüksek öğretim öğrencilerinin madde bağımlılığı hakkındaki farkındalık ve bilgi düzeylerini tanılamak amacıyla geliştirilen *Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği ve Madde Bağımlılığı Bilgi Testi*'nin erişkinlerdeki geçerlik ve güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmadan elde edilen bulgular şu şekildedir:

Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği (MBFÖ):

MBFÖ'nin erişkin örnekleminde de aynı faktör yapılarına ve güvenilirliğe sahip olup olmadığını değerlendirmek için, sırası ile bu araştırma kapsamında elde edilen veriler üzerinden Doğrulayıcı Faktör Analizi (geçerlik çalışması) ve Cronbach Alfa (iç tutarlılık) güvenilirlik analizleri yapıldı.

Geçerlik Değerlendirmesi

Yapı Geçerliliği: Ölçeğin ölçmesi gereken kavramı ve özelliği ölçme yeteneğini değerlendirmek için faktör analizi yapılmıştır. Analiz öncesi 27 madde için hesaplanan Kaiser-Meyer-Olkin değeri (KMO) 0,814'tür. KMO değerinin 0,50'den büyük olması veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Bartlett test sonucu ile elde edilen değer anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Buradan hareketle anlaşıldığı üzere değişkenler arasında yüksek korelasyonlar mevcuttur ve bu da veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir.

Doğrulatoryıcı Faktör Analizi; Orijinal çalışmalarında Köse ve arkadaşları (2017) 27 maddelik MBFÖ'nin "Yardım ve Hukuki Düzenlemeler", "Madde Kullanımının Belirtileri ve Etkileri", "Kişisel Tutum ve Görüşler" ve "Bağımlılığa Neden Olan Faktörler" olmak üzere dört faktörden oluştuğunu belirtmişlerdir. Bu doğrultuda, 306 kişilik bir örneklem grubuna uygulanan bu çalışmada da Doğrulatoryıcı Faktör Analizi için 27 maddenin dört alt boyutta temsil edildiği bir model kurularak, model LISREL 8.80 (Jöreskog ve Sörbom, 1993) programı kullanılarak test edildi.

Tablo 1. Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizine Ait Bulgular

Boyutlar	Maddeler	Faktör Yükleri	R ²	t değerleri
YARDIM VE HUKUKİ DÜZENLEMELER	mbf1	0,36	0,13	10,15**
	mbf2	0,38	0,33	9,60**
	mbf3	0,39	0,39	9,82**
	mbf4	0,28	0,23	7,36**
	mbf5	0,18	0,05	4,89**
	mbf6	0,31	0,24	8,26**
	mbf7	0,43	0,28	11,21**
	mbf8	0,56	0,41	13,03**
	mbf9	0,30	0,05	8,05**
MADDE KULLANIMININ BELİRTİLERİ VE ETKİLERİ	mbf10	0,49	0,33	13,55**
	mbf11	0,21	0,06	6,34**
	mbf12	0,26	0,33	7,76**
	mbf13	0,44	0,24	12,43**
	mbf14	0,19	0,11	5,67**
	mbf15	0,38	0,35	10,95**
	mbf16	0,60	0,35	15,70**
	mbf17	0,60	0,41	15,68**
KİŞİSEL TUTUM VE GÖRÜŞLER	mbf18	0,54	0,31	13,94**
	mbf19	0,50	0,45	12,79**
	mbf20	0,42	0,44	11,09**
	mbf21	0,42	0,40	11,38**
	mbf22	0,43	0,09	11,70**
	mbf23	0,36	0,17	10,20**
	mbf24	0,62	0,46	15,87**
BAĞIMLILIĞA NEDEN OLAN FAKTÖRLER	mbf25	0,64	0,52	16,31**
	mbf26	0,65	0,31	16,51**
	mbf27	0,56	0,40	14,83**

**p< 0,01

Tablo 1’de görüldüğü üzere MBFÖ’nin madde faktör yüklerinin “Yardım ve hukuki düzenlemeler” alt boyutunda 0,18 ile 0,56 aralığında değiştiği, “Madde kullanımının belirtileri ve etkileri” alt boyutunda 0,21 ile 0,60 aralığında değiştiği, “Kişisel tutum ve görüşler” alt boyutunda 0,36 ile 0,54 aralığında değiştiği ve “Bağımlılığa neden olan faktörler” alt boyutunda ise 0,56 ile 0,65 aralığında değiştiği

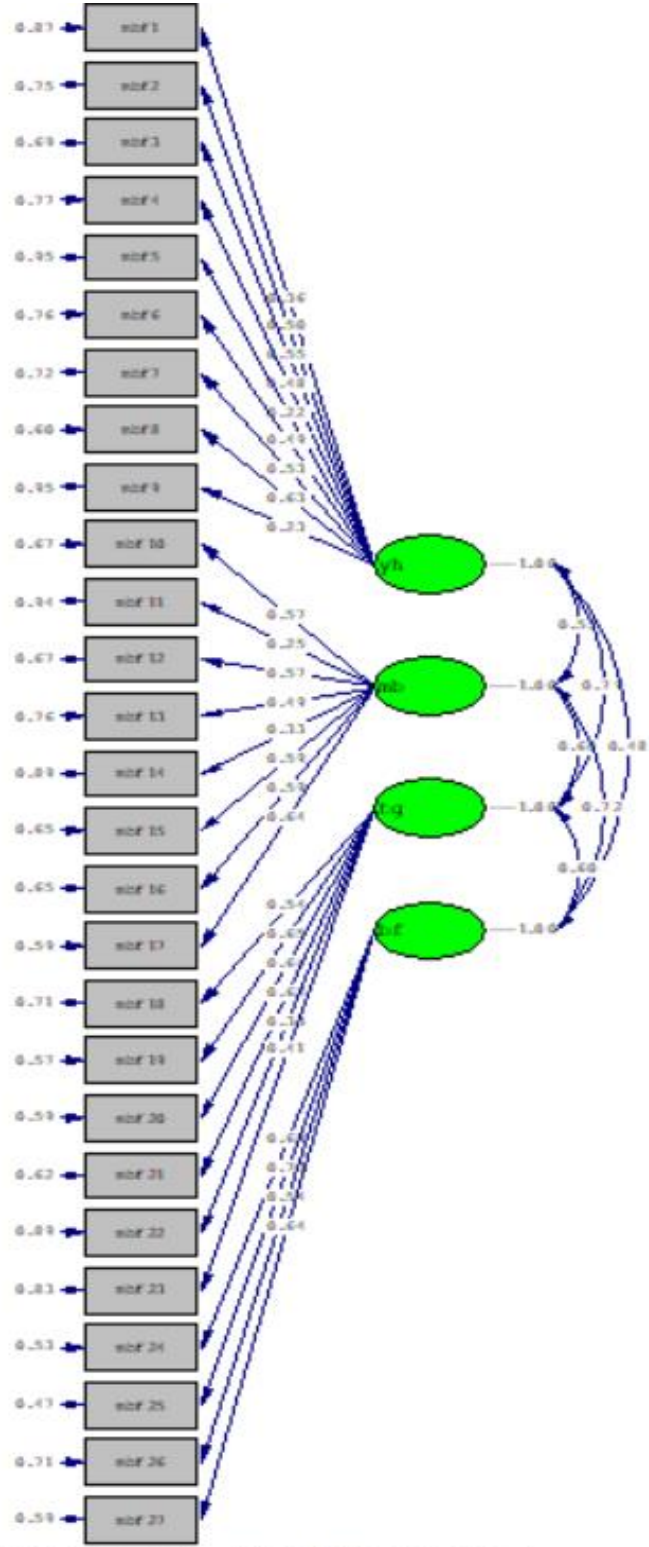
*Sorumlu yazar: yurtsever.busee@gmail.com

gözlendi. Tüm maddeler için faktör yüklerine ait **t** değerleri $p < 0,01$ düzeyinde istatistiksel olarak anlamlı olduğu gözlenmiştir. Ölçekteki tüm maddeler için R^2 (*madde güvenilirlikleri*) değerleri 0,05 ile 0,52 aralığında bulunmuştur (Tablo 1).

Model-Veri Uyumu: Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği'nin model veri uyumu için yapılan analiz sonuçları Tablo 2'te görölmektedir. Tabloya göre, elde edilen GFI, AGFI, RMSEA, SRMR ve χ^2/sd indekslerine ait değerlerin

Tablo 2. İndeksleri Değerlendirme Kriterleri ve Test Edilen Modelin Model-Veri Uyumuna İlişkin İndeks Değerleri

Uyum İndeksleri	Kriterler	4 Boyutlu Yapı Modeli
χ^2		974,27 ₍₃₁₅₎
χ^2/sd	<5	3,09
GFI	$\geq 0,90$	0,94
AGFI	$\geq 0,90$	0,93
RMSEA	$\leq 0,08$	0,08
SRMR	$\leq 0,08$	0,07

Diyagram 1. Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizine Ait İz (Path) Diyagramı

Tablo.3 Ölçeğin alt boyutlarına ve tümüne göre Cronbach Alfa güvenirliliğine ait bulguları

	Madde Çıkarıldığında Alt Boyutun Ortalaması	Madde Çıkarıldığında Alt Boyutun Varyansı	Maddenin Alt Boyut ile Korelasyonu	Madde Çıkarılırsa Alt Boyutun Güvenirliliği	Cronbach α
B1= Yardım ve hukuki düzenlemeler					
mbf1	22,90	7,792	0,471	0,715	0,748
mbf2	22,43	8,102	0,630	0,672	
mbf3	22,34	8,351	0,709	0,666	
mbf4	22,35	8,406	0,651	0,675	
mbf5	22,70	7,614	0,415	0,742	
mbf6	22,85	9,400	0,230	0,775	
mbf7	22,90	7,792	0,471	0,715	
mbf8	22,43	8,102	0,630	0,672	
mbf9	22,34	8,351	0,709	0,666	
B2= Madde kullanımının belirtileri ve etkileri					
mbf10	30,16	10,802	0,394	0,694	0,718
mbf11	30,63	11,401	0,276	0,719	
mbf12	29,75	12,463	0,330	0,708	
mbf13	30,43	9,965	0,521	0,664	
mbf14	29,91	12,270	0,278	0,713	
mbf15	30,13	10,864	0,586	0,662	
mbf16	30,71	9,865	0,447	0,684	
mbf17	30,42	9,863	0,513	0,665	
B3= Kişisel tutum ve görüşler					
mbf18	22,90	7,792	0,471	0,715	0,745
mbf19	22,43	8,102	0,630	0,672	
mbf20	22,34	8,351	0,709	0,666	
mbf21	22,35	8,406	0,651	0,675	
mbf22	22,70	7,614	0,415	0,742	
mbf23	22,85	9,400	0,230	0,775	
B4= Bağımlılığa neden olan faktörler					
mbf24	12,44	5,172	0,558	0,650	0,730
mbf25	12,39	5,038	0,633	0,610	
mbf26	12,86	4,853	0,412	0,755	
mbf27	12,47	5,371	0,527	0,668	
MBFÖnin tamamı için Cronbach Alfa Güvenirlilik Katsayısı					0,862

Cronbach Alfa İç Tutarlık Güvenirlik Analizi Sonuçları; Bu örneklem grubu için MBFÖ'nin toplam ve alt boyutlarına ait Cronbach Alfa Güvenirlik Katsayıları sırasıyla $\alpha_{MBFÖ}=0.862$, $\alpha_{YHD}=0.748$, $\alpha_{MKBE}=0.718$, $\alpha_{KTG}=0.745$ ve $\alpha_{BNF}=0.730$ olarak bulunmuştur.

Madde Bağımlılığı Bilgi Testi (MBBT):

MBBT'nin erişkin örnekleminde de geçerlik ve güvenilirliğe sahip olup olmadığını değerlendirmek için (Delice ve Ergene, 2015), *Ölçüte Dayalı Geçerlik* (geçerlik çalışması) ve Madde Analizi (*iç tutarlılık*) yapıldı.

Geçerlik Değerlendirmesi

Ölçüte Dayalı Geçerlik; MBTT'nden elde edilen puanların bir dış ölçüte göre, ölçüt geçerliğine sahip olup olmadığını belirlemek amacı ile MBTT'nden elde edilen puanlar ile MBFÖ'nin tümüne ait puanları, *Yardım ve hukuki düzenlemeler, Madde kullanımının belirtileri ve etkileri, Kişisel tutum ve görüşler ve Bağımlılığa neden olan faktörler* adlı dört alt boyuta ait puanlar arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Puanlar sürekli olduğundan Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon katsayıları hesaplanmıştır.

Tablo 4. Madde Bağımlılığı Bilgi Testinden elde edilen puanların Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği ve Alt boyutları ile Korelasyonları (Ölçüte Dayalı Geçerlik)

Ölçekler/alt boyutlar	Madde Bağımlılığı Bilgi Testi (r_{xy})
Yardım ve hukuki düzenlemeler alt boyutu	0,320**
Madde kullanımının belirtileri ve etkileri alt boyutu	0,347**
Kişisel tutum ve görüşler alt boyutu	0,381**
Bağımlılığa neden olan faktörler alt boyutu	0,341**
MBFÖ (toplam test puanı)	0,463**

Tablo 4'te görüldüğü üzere, MBTT'ne ait puanlar ile MBFÖ toplam puan ve alt boyutlarına ait puanlar arasındaki korelasyon katsayılarının 0,320 ve 0,463 aralığında değiştiği gözlenmiştir. MBTT'ne ait puanların, MBFÖ toplam ve alt boyut puanlarına göre değişiminin istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır ($p<0,01$).

Güvenirlik Değerlendirmesi;

Madde bağımlılığının biyolojik yapı veya sistemlerde sebep olduğu durumları ölçmek üzere hazırlanan ve 30 maddeden oluşan MBBT (Köse, Gül ve Keskin, 2017), doğru cevap 1; yanlış ve bilmiyorum cevapları ise 0 sıfır olarak puanlandığı için başka bir anlatımla veri seti iki kategorili 1;0 (dikotom) şeklinde kodlanmış olduğundan, klasik test teorisine dayalı madde (*madde güçlük indeksleri, madde ayırt edicilik indeksleri*) ve test istatistikleri (*KR-20 güvenilirliği, ölçüte dayalı geçerlik ve puan dağılımına ait betimsel istatistikler*) ile güvenilirlik değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 5. Madde Bağımlılığı Bilgi Testine Ait Madde Analizi Sonuçları

Maddeler	Doğru Sayısı (D _i)	Madde Güçlüğü (P _i)	Madde ayırt ediciliği (r _{n,c})	Madde Çıkarıldığında (KR-20)
1	239	0,78	0,30	0,85
2	226	0,74	0,28	0,85
3	148	0,48	0,49	0,85
4	185	0,60	0,49	0,85
5	219	0,72	0,47	0,85
6	277	0,91	0,53	0,84
7	221	0,72	0,57	0,84
8	163	0,53	0,44	0,85
9	276	0,90	0,34	0,85
10	256	0,84	0,39	0,85
11	160	0,52	0,30	0,85
12	275	0,90	0,51	0,85
13	216	0,71	0,49	0,85
14	298	0,97	0,28	0,85
15	198	0,65	0,39	0,85
16	262	0,86	0,40	0,85
17	280	0,92	0,52	0,85
18	271	0,89	0,38	0,85
19	246	0,80	0,62	0,84
20	222	0,73	0,54	0,84
21	237	0,77	0,63	0,84
22	188	0,61	0,53	0,84
23	261	0,85	0,60	0,84
24	203	0,66	0,62	0,84
25	276	0,90	0,39	0,85
26	286	0,93	0,28	0,85
27	243	0,79	0,36	0,85
28	276	0,90	0,41	0,85
29	298	0,97	0,39	0,85
30	284	0,93	0,35	0,85

Madde Analizi; Tablo 5'te görüldüğü gibi madde güçlük değerleri 0,48 ile 0,97 aralığında değişmektedir. Testteki maddelerin madde ayırt edicilik değerlerinin (*aynı zamanda maddelerin geçerlik indekslerinin*) 0,20 ile 0,63 aralığında olduğu belirlenmiştir. Tabloda madde çıkarıldığında kalan maddelerden oluşan testin KR-20 güvenilirlik tahminleri incelendiğinde, bütün maddelerin testin güvenilirliğine katkı sağladığı saptanmıştır.

Madde Bağımlılığı Bilgi Testi KR-20 Güvenirliği ve Puan Dağılımına Ait Betimsel İstatistikler

Tablo 6. Madde Bağımlılığı Bilgi Testine Ait Madde Parametreleri ve Güvenirlik Değerleri ile Elde Edilen Puan Dağılımına ait Betimsel İstatistikler

Güvenirlik Değerleri	Örneklem büyüklüğü	306
	Testteki madde sayısı	30
	Ortalama madde güçlüğü	0,783
	Ortalama madde ayırt ediciliği	0,444
	Testin KR-20 Güvenirliği	0,85
	Testin KR-21 Güvenirliği	0,83
Betimsel İstatistikler	Aritmetik ortalama	23,497
	Ortanca	25,00
	Standart sapma	5,117
	Varyans	26,185
	Çarpıklık (Skewness)	-1,255
	Basıklık (Kurtosis)	1,624

MBBT'nin Kuder Richardson-20 iç tutarlılık güvenirlik katsayısı KR-20=0,85 bulunmuştur. KR-21 değeri ise 0,83 olarak elde edilmiştir. Tablo 6'da ayrıca, test puanlarının merkezi eğilim ölçüleri ve değişim ölçüleri verilmektedir (Norm değerleri). Betimsel istatistikler incelendiğinde dağılımın sola çarpık olduğu, (Skewness=-1,255), diğer bir anlatımla grubun büyük çoğunluğunun testten yüksek puan aldığı görülmüştür. Kurtosis= 1,624 değeri ise dağılımın sivri bir şekilde olduğuna işaret etmektedir.

4.Tartışma/Discussion

Çalışmada yüksek öğretim öğrencilerinin madde bağımlılığı hakkındaki farkındalık ve bilgi düzeylerini tanılamak amacıyla geliştirilen MBFÖ ve MBBT'nin erişkinlerdeki geçerlik ve güvenirliği değerlendirilmiştir.

Madde Bağımlılığı Farkındalık Ölçeği (MBFÖ):

Geçerlik Değerlendirmesi

MBFÖ'nin ölçmesi gereken kavramı ve özelliği ölçme yeteneğini değerlendirmek amacıyla faktör analizi yapmadan önce hesaplanan KMO değerinin 0.8'in üzerinde olması ve Bartlett's Test of Sphericity istatistiğine ait Chi-square değeri ölçme aracının faktörlenebilir bir matris olduğunu göstermiştir. Bunun üzerine ölçek için Doğrulamalı Faktör Analizi (DFA) yapılmıştır. Yapılan DFA sonucunda, ölçek için dört faktörlü yapının uygun olduğu görülmüştür. Orijinal çalışmada da Köse ve arkadaşları (2017), 27 maddelik MBFÖ'nin "yardım ve hukuki düzenlemeler", "madde kullanımının belirtileri ve etkileri", "kişisel tutum ve görüşler" ve "bağımlılığa neden olan faktörler" olmak üzere dört faktörden oluştuğunu belirtmişlerdir. Bir değişkenin faktör olarak nitelendirilebilmesi için faktör yükünün en az 0,30-0,40 arasında ve t değerlerinin anlamlı olması gerekmektedir (Ercan ve Kan, 2004; Karakoç ve Dönmez, 2014). Bu bilgiye göre, 4., 5., 11., 12. ve 14. maddelerin faktör yüklerinin

0.30'dan küçük olduğu gözlenmiş, ancak ilgili maddelerin t değerlerinin istatistiki olarak oldukça anlamlı olduğu görüldüğünden ölçeğin orijinaline bağlı kalınarak ölçek maddelerinin çıkarılmamasına karar verilmiştir. Ayrıca, DFA sonucuna göre her bir maddenin R^2 (*madde güvenilirlik*) değerlerinin kabul edilebilir düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. MBFÖ'nin model veri uyumu için yapılan analiz sonuçları model-veri uyumunun iyi bir düzeye sahip olduğunu göstermektedir (Kaya ve Çilli, 2002). Bu çalışmanın aksine, Köse ve Gül'ün ortaöğretim öğrencileri ile yapmış oldukları MBFÖ'nin orijinal geçerlik ve güvenilirlik çalışmasına ait model veri uyumuna ilişkin yapılan analiz sonucunda, GFI değeri (0,78) ile AGFI değeri (0,74) olması gereken değerlerin altında bulunmuştur. Hoe (2008) örneklem büyüklüğünün 200 ve üzeri olması durumunda χ^2/sd değerine bakılmasının daha uygun olacağını ifade etmiştir. Bu görüş ile Köse ve Gül'ün çalışmasında χ^2/sd değeri dikkate alınarak bu değer 2,51 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan değer bu çalışma için iyi olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, GFI ve AGFI değerlerinin istenen sınırlarda olmayışının çalışma için olumsuzluk teşkil etmediği ifade edilmiştir. Bu çalışmanın analiz sonuçları MBFÖ'nin faktöriyel yapı geçerliğine sahip olduğunu göstermiştir.

Güvenirlik Değerlendirmesi

MBFÖ'nin bütün bölümlerinin aynı özelliği ölçme niteliğine (iç tutarlılığa) sahip olup olmadığını değerlendirmek için Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. Şencan'ın (2005) belirttiğine göre, George ve Mallery (2003), bir ölçme aracı için belirlenen cronbach alfa değeri >0,90 ise ölçek güvenilirliği mükemmel; 0,80-0,90 ise iyi; 0,70-0,80 ise kabul edilebilir; 0,60-0,70 ise kuşku; 0,50-0,60 ise zayıf; <0,50 ise kabul edilemez olarak değerlendirmektedir (Tansel, 2017; Tavşancıl, 2006; Teke, 2017). Bu bilgiye göre, 306 kişilik bu örneklem grubu için MBFÖ'nin Cronbach Alfa güvenilirlik değeri alt boyutları için kabul edilebilir (>0.70) ve toplam ölçek için iyi (>0.80) düzeyde bulunmuştur. Ölçeğin orijinal geçerlik ve güvenilirlik çalışmasında Köse ve arkadaşları (2017), MBFÖ'nin alt boyutları için Cronbach Alpha değerlerinin 0,647 ile 0.867 arasında değiştiğini, toplam ölçek için 0.882 olduğunu gözlemiştir. Bu bulgulara göre, MBFÖ'nin erişkin bireylerde 27 maddelik bütünü için "iyi" bir güvenilirlik ve alt boyutları için "kabul edilebilir" bir güvenilirlik gösterdiği, başka bir ifade ile ölçeğin bütünü ve alt boyutlarının aynı özelliği ölçtüğü söylenebilir.

Madde Bağımlılığı Bilgi Testi (MBBT):

MBBT'nin erişkin örnekleminde de geçerlik ve güvenilirliğe sahip olup olmadığını değerlendirmek için, *Ölçüte Dayalı Geçerlik* (geçerlik çalışması) ve Madde Analizi (*iç tutarlılık*) yapıldı.

Geçerlik Değerlendirmesi

Ölçüte Dayalı Geçerlik; Ölçüt geçerliği geçerliliğe de güvenilirliğe de katkı sağlar. Ölçekten elde edilecek olan puan ile başka bir dış ölçüt arasında (*aynı zamandaki veya gelecekteki*) oluşan ilişkiyi inceler (Tekin, 2019). MBTT' inden elde edilen puanlar ile MBFÖ'nin tümü ve alt boyutlarına ait puanlar arasındaki korelasyonlar hesaplanmış ve istatistiksel olarak anlamlı düzeyde olmak üzere 0,320 ile 0,463 arasında değiştiği belirlenmiştir ($p<0.01$). MBTT'ne ait puanlar, MBFÖ toplam ve alt boyut puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı ölçüde orta düzeyde değişim göstermektedir. Ayrıca, söz konusu korelasyon katsayılarının anlamlı ve yüksek olması madde bağımlılığı bilgi testine ait puanların dış ölçüte göre geçerli olduğunu desteklemektedir.

Güvenirlilik Değerlendirmesi;

MBTT'nin güvenirliliğini değerlendirmek amacıyla madde analizi yapılmıştır. Madde analizi maddelerin güvenirliliğini ve geçerliliğini denetlemek amacıyla yapılsa da yeterli değildir. Ölçme aracındaki çeldiricilerin iyi çalışıp çalışmadığı maddelerin güçlük ve ayırt edicilik derecelerinin belirlenmesi ile olur. Güçlük indeksi, maddelerin zorluğu ve kolaylığı hakkında bilgi vermektedir. Güçlük indeks değerinin 0.50 olması beklenir. Ölçme aracında yer alan maddelerde orta düzeyde güçlükte maddelerin olması ile testlerin güvenirlilik düzeyi yüksek bulunurken, bu maddelerin çok kolay ya da zor olması testlerin güvenirlilik düzeylerinin düşük olduğunu gösterir. Bir maddenin içinde bulunduğu testle arasındaki korelasyon madde ayırt edicilik indeksini gösterir (Schumacker ve Lomax, 2004; Şahin ve Öztürk, 2018; Yaşlıoğlu, 2017). Ayırt edicilik indeksi ölçekteki maddeyi bilen ile bilmeyeni birbirinden ayırabilme ölçüsüdür. Ayırt edicilik indeksinin değerleri -1 ile +1 arasındadır. İndeks 0'a yaklaştığı zaman, ilgili maddenin alt ve üst grubu arası ayırt ediciliğinin düşük olduğu, 1'e yaklaştığı zaman ise maddenin alt ve üst grubu ayırt ediciliğinin yüksek olduğu anlaşılır (Schumacker ve Lomax, 2004). Bu bilgiler doğrultusunda MBTT'nin madde analiz sonuçları incelendiğinde, erişkinlerde madde güçlük değerlerinin 0,48 ile 0,97 aralığında ve madde ayırt edicilik değerlerinin 0,20 ile 0,63 aralığında değiştiği görülür. Köse ve Gül tarafından ortaöğretim öğrencileri ile yapılan geçerlik ve güvenirlilik çalışmasında ise, testin ortalama madde güçlüğü 0.59 ve ortalama ayırt ediciliği ise yaklaşık olarak 0.53 bulunmuştur. Bu bulgular göstermektedir ki, her iki örnekleme de testteki her bir maddenin ayırt edicilik değeri istenilen düzeydedir. Başka bir anlatımla testteki maddeler istenilen biçimde işlev göstermektedir ve hiçbir maddenin testten atılmasına gerek yoktur. Tabloda madde çıkarıldığında kalan maddelerden oluşan testin KR-20 güvenirlilik tahminleri incelendiğinde, bütün maddelerin testin güvenirliliğine katkı sağladığı saptanmış ve hiç birisinin testten çıkarılmasına gerek olmadığına karar verilmiştir.

MBBT'nin KR-20 güvenirliliği ve puan dağılımına ait betimsel istatistiksel analiz sonuçları, Kuder Richardson-20 iç tutarlılık güvenirlilik katsayısı ve KR-21 değeri MBBT'nin testinin oldukça yüksek güvenirliliğe sahip olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, ortaöğretim öğrencileri ile yapılan geçerlik ve güvenirlilik çalışmasında da MBBT'nin KR-20 güvenirlilik katsayısı (0.878) yüksek bulunmuştur. Her iki grup içinde KR-20 değerleri benzerdir. Bu değerler testin oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir (Ögel, 2001).

5.Sonuç/Conclusion

MBFÖ ve MBTT'nin, erişkin bireylerin farkındalık ve bilgi düzeylerini belirlemede geçerli ve güvenilir bir araç olup olmadığını değerlendirmek amacıyla yapılan bu çalışma sonuçları, MBFÖ'nin faktör çözümlenmesine göre dört boyutlu yapıyı açıkladığını ve *model-veri uyumuna sahip olduğunu (yapı geçerliliği) ve maddeler* arasındaki iç tutarlılığın yüksek olduğunu (*iç tutarlılık güvenirliliği*); MBTT'nin ise MBFÖ ile ölçüt geçerliliğine sahip olduğunu (*geçerlilik*) ve testteki her bir maddenin ayırt edicilik değerlerinin istenilen düzeyde olduğunu (*güvenirlilik*) göstermiştir. Başka bir ifade ile MBFÖ ve MBTT'nin erişkin bireylerin farkındalık ve bilgi düzeylerini değerlendirmede kullanılacak geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğu belirlenmiştir. Bu sonuca göre, MBFÖ ve MBTT'nin kişilerin madde bağımlılığı farkındalık ve bilgi düzeylerini değerlendirmek, geliştirmek amacıyla yapılan araştırmalarda,

hazırlanacak eğitim programlarının etkinliğinin değerlendirilmesinde kullanılması önerilir. Ayrıca bu ölçme araçları, koruyucu ruh sağlığı hizmetlerinde ve kliniklerde çalışan hemşirelerin bağımlı birey ve ailelerine yönelik sunacakları bağımlılıkla ilgili eğitim ve bakım hizmetlerinin değerlendirilmesinde de kullanılabilir.

6. Teşekkür/Acknowledgement

Bu çalışmaya gönüllü olarak katılan tüm öğrencilere teşekkür ederiz.

Yazarların Katkısı/Author Contributions

Araştırma hipotez geliştirilmesi LBA; planlama LBA, BY; veri toplama BY; veri analizi ve yorumlama LBA, BY; raporlandırma LBA, BY ve gözden geçirme LBA.

Çıkar çatışması/Conflict of Interest

Herhangi bir kişi veya kurum ile ilgili bir çıkar çatışması yoktur. Yazarlar arasında çıkar çatışması olmadığı beyan edilmiştir.

Kaynakça/References

- Abar, C., & Turrisi, R. (2008). How Important are Parents During the College Years? A Longitudinal Perspective of Indirect Influences Parents Yield on Their College Teens' Alcohol Use. *Addictive Behaviors*, 33(10):1360-1368. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2008.06.010>
- Alpay, Ü., Aydoğdu, B.E., & Yorulmaz, O. (2018). Madde Kullanımı Olan Yetişkinlerde Farkındalık Temelli Müdahalelerin Etkinliği: Sistemik Bir Gözden Geçirme. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(4):721 – 746. DOI <http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.4.0016>
- Anderson, G. (1990). *Fundamentals of Educational Research*. London: The Farmer Press. <https://doi.org/10.4324/9780203978221>
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Delice, A., & Ergene, Ö. (2015). Ölçek geliştirme ve uyarlama çalışmalarının incelenmesi: Matematik eğitimi makaleleri örneği. *Karaelmas Journal of Educational Sciences*, 60-75.
- Erbay, E., Oğuz, N., Yıldırım, B., & Fırat, E. (2016). Alkol ve Madde Bağımlılığı Olan Bireylerin Başa Çıkma Tutumları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 20(3):597-609.
- Ercan, İ., & Kan, İ. (2004). Ölçeklerde Güvenirlik ve Geçerlilik. *Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 30(3):211-216.
- Ergin, Y.D. (1995). Ölçeklerde Güvenirlik ve Geçerlilik. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(7):125-148.
- Evcin, U. (2011). *Lise Gençlerinin Vakit Geçirdiği Ortamların Madde Kullanımı Davranışı Üzerindeki Etkileri: Bayrampaşa Örnekleme* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Üniversitesi.
- Ferguson, K.M. (2006). Social Capital and Children's Wellbeing: A Critical Synthesis of the International Social Capital Literature. *International Journal of Social Welfare*, 15(1): 2-18. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2397.2006.00575.x>
- Hasançebi, B., Terzi, Y., & Küçük, Z. (2020). Madde Güçlük İndeksi ve Madde Ayırt Edicilik İndeksine Dayalı Çeldirici Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 10(1):224-240.
- Işık, A. (2018). Türkiye'de Madde Bağımlılığıyla Mücadelede Bir Sosyal Politika Uygulaması Olarak Okul Sosyal Hizmetinin Önemi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 29(1):208-228.
- Jöreskog, K.G., & Sörbom, D. (1993). Lisrel 8: Structural equation modeling with the simpl is command language. *Scientific Software International*.

- Kanten, S. (2012). Kariyer Uyum Yetenekleri Ölçeği: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (16):191-205.
- Karakoç, Y.F., & Dönmez, L. (2014). Ölçek Geliştirme Çalışmalarında Temel İlkeler. *Tıp Eğitimi Dünyası*, 13(40):39-49. <https://doi.org/10.25282/ted.228738>
- Kaya, N., & Çilli, A.S. (2002). Üniversite Öğrencilerinde Nikotin, Alkol ve Madde Bağımlılığının 12 Aylık Yaygınlığı. *Bağımlılık Dergisi*, 3(2):91-97.
- Kılıç, K.M., Peker, A.P., & Çulhalık, M. (2009). *Türkiye'de Uyuşturucu Suçu, Dış İlişkilerden Sorumlu Daire Başkanlığı Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Araştırma Merkezi Raporu*, 1-2. 20.
- Köse, Ö.E., Gül, Ş., & Keskin, B. (2017). Ortaöğretim Öğrencilerinin Madde Bağımlılığı İle İlgili Farkındalık ve Bilgi Düzeylerinin İncelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 18(1):8-15.
- Ögel, K. (2002). *Bağımlılığı önleme: Anne-babalar öğretmenler için kılavuz*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K. (2001). *İnsan, yaşam ve bağımlılık tartışmaları ve gerçekler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Ögel, K., Sarp, N., Gürol, D.T., & Ermağan, E. (2014). Bağımlı Olan ve Olmayan Bireylerde Farkındalık (Mindfulness) ve Farkındalığı Etkileyen Etkenlerin İncelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, (15):282-288.
- Özbay, Y., Yılmaz, S., Büyükoztürk, Ş., & et al. (2018). Madde Bağımlılığı: Temiz Bir Yaşam İçin Bireyin Güçlendirilmesi. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5(1): 81- 130. <https://doi.org/10.15805/addicta.2018.5.1.0001>
- Özbay, Y., Yılmaz, S., Büyükoztürk, Ş., Aliyev, R., Tomar, H.K., & vd. (2018). Madde Bağımlılığı: Temiz Bir Yaşam İçin Bireyin Güçlendirilmesi. *ADDICTA: The Turkish Journal On Addictions*, 5(1):81-132.
- Schumacker, R.E., & Lomax, R.G. (2004). A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling: Second Edition (2nd ed). *Lawrence Erlbaum Associates*.
- Shahid, A., & Sumbul, M. (2017). Socialevils in media: challenges and solutions in 21st century. *People: International Journal of Social Sciences*, 3(3):854-875.
- Şahin, G.M., & Öztürk B.N. (2018). Eğitim Alanında Ölçek Geliştirme Süreci: Bir İçerik Analizi Çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(1):191-199. <https://doi.org/10.24106/kefdergi.375863>
- Şaşman, K.D. (2016). Sosyal Hizmet Açısından Bağımlılık Polikliniğine Yönlendirilen Madde Bağımlısı Bireylerde Denetimli Serbestlik Sürecinin Etkinliği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1):179-198. <https://doi.org/10.18026/cbusos.06015>
- Şencan, H. (2005). *Sosyal Ve Davranışsal Ölçümlerde Güvenilirlik Ve Geçerlilik*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tansel, B. (2017). Lise Öğrencilerinin Bağımlılık Yapıcı Maddelere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Hittit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2): 1453-1472.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların Ölçülmesi ve Spss İle Veri Analizi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Teke, C. (2017). *Pozitif Mental Sağlık Ölçeğinin Türkçe Geçerlilik ve Güvenirliği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi.
- Tekin, H. (2019). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Tektaş, S.İ., & Kocataş, S. (2020). Madde Bağımlılığı Tanısı Almış Bireylerde Benlik Saygısı ve Sosyal Dışlanma Algıları Arasındaki İlişki. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 36(2):73-86.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2020). "Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri 2015-2019", Erişim tarihi: 11 Şubat 2021. <https://data.tuik.gov.tr/>
- Tosun, H. (2020). *Madde Bağımlılığı Rehabilitasyonunda Psikososyal Destek Ve İlaçsız Tedavi: Isparta Uyuşturucu, Bağımlılıklarla Ve Alkolizmle Mücadele Derneği Örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Üsküdar Üniversitesi.

- Uzby, İ.T. (2009). Madde Bağımlılığının Tarihçesi, Tanımı, Genel bilgiler ve Bağımlılık Yapan Maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 5-15.
- Ünlü, A., & Evcin, U. (2014). 2008 ve 2010 yılların arasında Bağcılar ilçesinde gençler arasında madde kullanım yaygınlığı, risk ve koruma faktörlerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(3):127-140.
- Yaşlıoğlu, M.M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi ve Geçerlilik: Keşfedici ve Doğrulayıcı Faktör Analizlerinin Kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(0):74–85.
- Yüncü, Z., Aydın, C., Coşkunol, H., & et al. (2006). Çocuk ve Ergenlere Yönelik Bir Bağımlılık Merkezine İki Yıl Süresince Başvuran Olguların Sosyodemografik Değerlendirilmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 7(1):31-37.
- Yoldaş, C., & Demircioğlu, H. (2020). Madde Kullanımı ve Bağımlılığını Önlemeye Yönelik Psikoeğitim Programlarının İncelenmesi. *Bağımlılık Dergisi*, 21(1):72-91.
- World Health Organization. (2017). Substance abuse. Retrieved from http://www.who.int/topics/substance_abuse/en/

EK-1: MADDE BAĞIMLILIĞI FARKINDALIK ÖLÇEĞİ

MADDE BAĞIMLILIĞI FARKINDALIK ÖLÇEĞİ		Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
Yardım ve Hukuki Düzenlemeler						
1	Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran kişi, hapis cezası ile cezalandırılır.	1	2	3	4	5
2	Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri imal, ithal veya ihraç eden kişi, hapis veya para cezası ile cezalandırılır.	1	2	3	4	5
3	Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri satan, satışa arz eden, başkalarına veren, sevk eden, nakleden, depolayan, kabul eden, bulunduran kişi, hapis veya para cezası ile cezalandırılır.	1	2	3	4	5
4	Çevremizdeki bireyleri uyuşturucu maddeleri kullanmaması konusunda uyarmak gerekir.	1	2	3	4	5
5	YEŞİLAY'ın ne iş yaptığını biliyorum	1	2	3	4	5
6	Uyuşturucu madde kullanan bireylerin iyiliği için onlara yardım edebilecek kişilerle bağlantı kurulmalıdır.	1	2	3	4	5
7	Geçmiş yıllarla kıyaslandığında uyuşturucuya bağlı suçların günümüzde ciddi şekilde arttığı görülmektedir.	1	2	3	4	5
8	Uyuşturucu madde kullanımının ve satışının önlenmesi için cezalar artırılmalıdır.					
9	AMATEM' in ne olduğunu biliyorum.	1	2	3	4	5
Madde Kullanımının Belirtileri ve Etkileri						
10	Madde bağımlısı olan bireylerin okul başarısı düşer.	1	2	3	4	5
11	Çevremizdeki bireylerin uyuşturucu maddeleri kullanıp kullanmadığını anlayabiliriz.	1	2	3	4	5
12	Uyuşturucu maddeler ölümle bile sonuçlanabilecek bedensel zararlara yol açar.	1	2	3	4	5
13	Uyuşturucu madde kullanan insanlar kendini toplumdaki soyutlar.	1	2	3	4	5
14	Uyuşturucu madde kullanımı, kişinin kan, saç ve idrar tetkikleri ile anlaşılabilir.	1	2	3	4	5
15	Uyuşturucu madde kullanımı, kişinin davranış değişiklikleri ile anlaşılabilir.	1	2	3	4	5
16	Uyuşturucu madde kullanan kişiler toplumdaki dışlanırlar.	1	2	3	4	5
17	Uyuşturucu maddeye bağımlı olan bireyler arkadaşlık ve özgüven problemlerini daha fazla yaşar.	1	2	3	4	5
Kişisel Tutum ve Görüşler						
18	Türkiye'de madde bağımlılığı sorunu abartılıyor.	1	2	3	4	5
19	Uyuşturucu maddeyi bir kez kullanmaktan bir şey olmaz.	1	2	3	4	5
20	Uyuşturucu maddeleri ara sıra kullanmakla bir şey olmaz.	1	2	3	4	5
21	Uyuşturucu maddelerin çoğu ot olduğundan bağımlılık da yapmaz.	1	2	3	4	5
22	Uyuşturucu madde kullanan insanlardan hoşlanmıyorum.	1	2	3	4	5
23	Uyuşturucu madde bağımlılığı oranı ülkemizde giderek artıyor.	1	2	3	4	5
Bağımlılığa Neden Olan Faktörler						
24	Çevresinde uyuşturucu madde bağımlısı olan bireylerin bağımlı olma ihtimali daha yüksektir.	1	2	3	4	5
25	Akran baskısı madde bağımlılığı nedenlerinde önemli bir rol oynar.	1	2	3	4	5
26	Dergiler, filmler ve TV yorumları madde bağımlılığına neden olmada önemli bir rol oynar.	1	2	3	4	5
27	Psikolojik sorunları olan kişiler madde bağımlısı olmaya daha yatkındır.	1	2	3	4	5

EK-2: MADDE BAĞIMLILIĞI BİLGİ TESTİ

MADDE BAĞIMLILIĞI BİLGİ TESTİ		DOĞRU	BİLMİYORUM	YANLIŞ
1	Uyuşturucu maddelerin gelişmekte olan beyne verdiği zarar kısa süreli olup, kalıcı değildir.	A	B	C
2	Kişi uyuşturucu madde kullanmaya devam ettikçe beyin fonksiyonları hızlanır ve konsantrasyon becerileri artar.	A	B	C
3	Uyuşturucu maddeler, beyin böbreklere suyu emmesini sağlayan hormonu üretmesini engeller.	A	B	C
4	Uyuşturucu maddeler, kullanıcıyı susuz bırakır.	A	B	C
5	Uyuşturucu maddeler baş ve vücut ağrılarının sebebidir.	A	B	C
6	Uyuşturucu maddeler beyinciği etkileyerek vücut dengesinin bozulmasına sebep olur.	A	B	C
7	Uyuşturucu maddeler temporal lobu etkileyerek geçici süre hafıza kaybına sebep olur.	A	B	C
8	Uyuşturucu maddeler beyin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe bilgi aktarımını hızlandırır.	A	B	C
9	Uyuşturucu maddelerin ara sıra kullanılmasının vücuda zararı olmaz.	A	B	C
10	Sadece iradesi zayıf insanlar madde bağımlısı olur, iradesi güçlü olanlar bağımlı olmaz.	A	B	C
11	Bonzai maddesi bonzai denilen ağaçtan üretilir.	A	B	C
12	Uyuşturucu maddeler vücudun savunma mekanizmasını yok edip bağışıklık sistemini zayıflatır.	A	B	C
13	Uyuşturucu maddeler AIDS, frengi, verem, hepatit B, hepatit C, kanser, kangren gibi birçok tehlikeli hastalığa kapılma riskini artırır.	A	B	C
14	Eroin, Kokain, Tiner, Esrar, Bali, Ecstasy gibi maddeler uyuşturucu maddelerdir.	A	B	C
15	Kahve, Kola, Nargile, Çay, Çikolata gibi maddeler uyuşturucu maddelerdir.	A	B	C
16	Bali gibi yapıştırıcıların kullanılması sağlık açısından zararlıdır.	A	B	C
17	Esrar doğal olduğu için zararlı değildir.	A	B	C
18	Bütün uyuşturucu maddelerin en büyük zararı ve tahribatı beyin ve merkezi sinir sistemi üzerinedir.	A	B	C
19	Uyuşturucu maddeler sindirim sisteminde, bulantı, kusma, karın ağrıları, kabızlık, ishal, mide ve bağırsak spazmları, kanama ve yaraları, gastrit, ülser vs. yapar.	A	B	C
20	Uyuşturucu maddeler karaciğerde yetersizlik, yağlanma ve siroza sebep olur.	A	B	C
21	Uyuşturucu maddeler böbreklerde büyük tahribat, kan ve idrar çoğalması ve ağır böbrek hastalıklarına sebep olur.	A	B	C
22	Uyuşturucu maddeler gözlerde şaşılık, gece körlüğü, göz adale felcine sebep olur.	A	B	C
23	Uyuşturucu maddeler solunum sisteminde nefes darlığı, öksürük, boğulma hissi, kalp sıkışmaları ve ölümlere sebep olur.	A	B	C
24	Uyuşturucu maddeler kansızlık, kan zehirlenmeleri, kan hücrelerinde şekil ve miktar değişiklikleri ve pıhtılaşmaya sebep olur.	A	B	C
25	Beynin içinde uyuşturucu maddelerden etkilenen zevk alma merkezi bağımlılık oluşmasını sağlar.	A	B	C
26	Bonzai uyuşturucu bir maddedir.	A	B	C
27	Uyuşturucu bağımlılarında görülen ilk rahatsızlıklar zihinsel aktivite bozukluğu, erken bunama, şuur kaybı, uykusuzluk, felçler, sayıklama, halüsinasyon, zekâ ve hafıza kayıplarıdır.	A	B	C
28	Uyuşturucu maddeler uzun süreli kullanıldığında, kişilik bozukluğu, şizofreni ve depresyona benzer davranışlar görülür	A	B	C
29	Yüksek dozlarda uyuşturucu madde alındığı zaman bilinç kaybı, koma, ölüm gibi durumlar ortaya çıkabilir.	A	B	C
30	Uyuşturucu madde kullanan kişi kan, saç ve idrar tetkikleri ile anlaşılabilir	A	B	C